

РОЗВИТОК МОРАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ірина Булах

**доктор психологічних наук, професор,
декан факультету психології**

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
01601, Україна, м. Київ, вул. Пирогова, 9
i.s.bulakh@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-0314-8070>

Софія Інкіна

аспірантка кафедри теоретичної та консультативної психології

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
01601, Україна, м. Київ, вул. Пирогова, 9
sofi.inkina.psychologist@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-6908-6291>

Анотація

У статті аналізується таке важливе, в сучасних умовах воєнних дій у нашій країні, психологічне явище, як моральна мотивація юнацтва до волонтерської діяльності. Саме юнацький вік є сенситивним періодом для морального становлення особистості, коли формується її моральна позиція та викристалізуються моральні цінності. Доводиться, що волонтерство виступає осередком саморозвитку моральних цінностей юнаків і юнок. Останні мають втілюватися у вчинках особистості, оскільки, лише тоді, вони структуруються в стійкі моральні якості. Водночас, зазначені якості синонімізуються з моральними цінностями особистості, що посилює її гуманну мотивацію до волонтерської діяльності. За результатами теоретичного дослідження виявлено особливості розвитку моральної мотивації, згідно з якими означений феномен формується, по-перше, коли особистість має певний рівень освіченості та у неї наявні моральні знання, на підставі яких формуються моральні цінності; по-друге, коли існує особистісна готовність діяти безумовно й безкорисливо; по-третє, коли існують зовнішні (кризові, екстремальні, складні) умови, в яких важлива підтримка інших людей. Здійснений аналіз мотивів волонтерської діяльності молоді, презентованих у психологічних дослідженнях сучасних учених, показав, що вони певною мірою співвідносяться з результатами проведеного нами дослідження. Волонтерство виступає як вияв просоціальної зрілості молодої людини, її національної і моральної самосвідомості. При цьому, волонтерська діяльність мотивує молодих людей відчувати себе цінними членами своєї країни, коли вона в небезпеці. Саме такі моральні чинники юнаків і юнок як почуття справедливості, солідарності, емпатійності, альтруїстичності, обов'язковості, патріотизму, толерантності та національної ідентичності спонукають їх до волонтерської діяльності та підвищують потенціал морального зростання. Загалом, у процесі волонтерської діяльності формується мотиваційно-ціннісна система волонтерів, яка надихає їх надавати безкорисливу допомогу тим людям, які її потребують.

Ключові слова: моральна мотивація, волонтерство, моральні цінності, юнацький вік, емпатійність, альтруїстичність.

Вступ

Кризові умови життя населення нашої країни продовжуються, оскільки вже четвертий рік триває повномасштабна російсько-українська війна. Такі умови викликані цілим рядом трагічних подій, що пов'язані з важкими руйнуваннями міст і сіл бал, гибеллю й ураженнями мирних громадян нашої держави. Зазначені події, які повсякчас відбуваються з мирним населенням, вимагають швидкої, цілеспрямованої й умотивованої його підтримки, як з боку державних, так і з боку громадських організацій. Тисячі наших співвітчизників потребують допомоги, це й ВПО, і люди з інвалідністю та похилого віку, багатодітні родини, сім'ї, що втратили годувальника та ін. На сьогодні моральна спрямованість більшості людей є досить високою, так як вони миттєво, без примусу відгукуються на необхідність надання допомоги постраждалим. До громадських організацій у більшості випадків долучаються люди, які, без будь-яких вагань і винагород, прагнуть допомогти фізично, матеріально, психологічно тим, хто постраждав. Таких самовідданих і морально вмотивованих людей називають волонтерами.

Потреба у волонтерських «силах» не згасає, а, навпаки, – зростає, оскільки кризова ситуація невизначеності триває вже кілька років, а особистісні ресурси та життєві потенціали людей виснажуються. До того ж важливо підкреслити й те, що допомога добровольців буде надзвичайно актуальною і в майбутньому для відбудови та відновлення країни.

Особистісне, особливо, моральне становлення сучасного молодого покоління відбувається під час воєнних дій. Важливо зазначити факт того, що юнаки та юнки доволі активно долучаються до волонтерської діяльності. Можна стверджувати, що волонтерство тісно пов'язане з альтруїстичною спрямованістю зростаючої особистості та набуттям нею моральних цінностей. Молоді люди, які стають волонтерами, безпосередньо отримують можливості кристалізувати власні внутрішні ресурси для розвитку своєї моральної мотивації в оточуючому середовищі.

За науковою позицією відомого вітчизняного психолога І. Беха, з ранньої юності починається період громадянського становлення особистості. Саме в цей віковий період відбувається соціальне самовизначення юнок і юнаків, формуються та міцнішають їх морально-духовні якості, викристалізуються моральні цінності. У юнацькому віці посилюється процес вибудовування автономності від батьків, зростає ступінь самостійності молодих людей, які все більш активно долучаються до громадського життя (Бех, 2015).

Н. Павлик акцентувала увагу на тому, що саме в цьому віці відбувається потужний розвиток самосвідомості, на яку спирається формування ціннісно-морального стрижня особистості. Юнацький вік є сенситивним для морального становлення молоді, адже юнаки та юнки все більше починають усвідомлювати власні цінності, значною мірою й моральні. Вони здатні критично аналізувати моральні норми та вимоги з боку суспільства. Все це вказує на усвідомлене становлення моральної позиції молодих людей (Павлик, 2006).

Як відзначала З. Бондаренко, волонтерство є осередком для особистісного зростання, саморозвитку молодих людей, що сприяє формуванню гуманної, високодуховної, орієнтованої на моральні цінності особистості юнацького віку. Саме у волонтерській групі молода людина може набувати позитивний життєвий досвід, відчувати власну приналежність до соціуму та причетність до життя громади (Бондаренко, 2008). Для здійснення такої безкорисливої діяльності, як підкреслювала Т. Лях, потенційні добровольці повинні не тільки володіти специфічними знаннями, вміннями та навичками, а й мати необхідні моральні якості особистості. Більше того, вчена зробила особливий акцент на важливості мотивації до волонтерської діяльності, щирій зацікавленості у вирішенні проблем інших людей, що

базується на милосерді, співпереживанні, доброчинності, безкорисливості тощо (Лях, 2008). При цьому прагнення молоді до волонтерства, як зауважила Н. Корчакова, є необхідною складовою суспільної свідомості як українського суспільства, так і світогляду самих юнаків та юнок, оскільки доброчинна діяльність сприяє набуттю молодими людьми особистісної зрілості (Корчакова, 2022).

Таким чином, можна підсумувати, що волонтерська діяльність сприяє процесу розвитку моральної мотивації в юнацькому віці. Проте, цей процес залишається недостатньо вивченим, особливо, в кризових умовах життя сучасної молоді.

Метою статті є здійснення теоретичного аналізу наукових джерел, що порушують вивчення проблем розвитку моральної мотивації юнаків і юнок у процесі волонтерської діяльності. **Завдання** дослідження: 1) здійснити теоретичний аналіз феномена моральної мотивації у науковій філософській та психологічній літературі; 2) висвітлити особливості процесу розвитку моральної мотивації особистості юнацького віку під час здійснення волонтерської діяльності.

Методи дослідження

Для досягнення поставленої мети нами було застосовано такі теоретичні та емпіричні методи дослідження: аналіз наукових джерел, синтез, узагальнення та інтерпретація феномена розвитку моральної мотивації волонтерів юнацького віку; структуроване, безпосереднє, пряме наукове спостереження, опитування.

Результати та дискусії

Феномен моральної мотивації цікавив людство ще з давнини. Чому люди чинять морально чи аморально, якою є їхня мотивація? Що спонукає до здійснення добрих справ, вияву милосердя, благодійництва? Попри те, що термін «волонтерство» є доволі новим у науковому вжитку, саме явище надання безкорисливої допомоги відоме вже тисячі років, від початку виникнення взаємодій між людьми.

Ще античні мислителі порушували різноманітні питання моральності людей, а відтак і моральної мотивації. Вони висвітлювали тогочасні проблеми соціального устрою та шукали відповіді на одвічні питання, як-от: місце людини в світі, дилема між добром і злом, суспільні норми й звичаї, сутність моралі та етики. Пошук відповідей на зазначені питання тривав від епохи до епохи та продовжується й зараз, розширюючись і доповнюючись як новими поглядами, так і новими запитаннями.

Свого часу філософ А. Шопенгауер наголосив, що егоїзм виступає найпотужнішою моральною мотиваційною силою, як протидією для побудови щасливого життя людини. Виходить, що моральним вчинком є такий вчинок, який не зумовлюється егоцентричним задоволенням потреб і пошуком користі для особистості. Саме відсутність егоїстичних мотивів і робить вчинок моральним (Schopenhauer, 1903).

Аналізуючи феномен моральної мотивації, неможливо оминати праці З.Фрейда. Як відомо, засновник психоаналізу розглядав особистість, базуючись на трьох інстанціях: «Ід» – «Воно» – підсвідоме, «Его» – «Я» – раціональне та «Супер-Его» – «Над-Я» – моральне утворення особистості. Завдяки Над-Я, що включає совість та Его-ідеал, у процесі особистісного розвитку в індивіда формуються моральні, релігійні погляди та переконання, закладаються соціальні й моральні норми поведінки, зафіксовуються моральні заборони та обмеження. Таким чином, у процесі становлення Над-Я в житті особистості актуалізуються

моральні ідеали та цінності, які стають моральними мотиваторами здійснення вчинків (Freud, 1923).

Зарубіжний вчений М. Kim у своїй праці «Handbook of Moral Motivation. Theories, Models, Applications» («Довідник з моральної мотивації. Теорії, моделі, застосування») ґрунтовно розглянув та підсумував багаторічні дослідження моральної мотивації. За позицією вченого, моральний мотив – це етична цінність, що скеровує поведінку людини в морально значущій ситуації. Прагнення реалізувати моральний мотив втілюється в моральній мотивації. Однією з суттєвих наукових позицій вченого стосовно останньої, запропонованих у згаданій праці, є її визначення як прагнення дотримуватися правил моральної поведінки, що виступають керівними принципами та особистісними зобов'язаннями. Для розвитку моральної мотивації особистості важливими є такі аспекти: 1) внутрішня готовність особистості та її сила волі; 2) зовнішні сприятливі умови та обставини життєвих ситуацій людини; 3) освітня складова, наявність джерел для отримання моральних знань (Kim, 2013).

Вітчизняний вчений І. Бех акцентував увагу на тому, що директивні вимоги щодо моральності підштовхують людину до пристосовництва, а не виникнення справжньої внутрішньої моральної мотивації. Важливим завданням у розвитку та становленні моральної вмотивованості постає формування особистісних цінностей людини, зокрема, моральних. Саме цінності перетворюються на мотиви, що спонукають людину діяти морально. Таким чином, моральний мотив слід розглядати як особистісну цінність людини (Бех, 2015).

Ю. Шайгородський підкреслював, що норми моралі здебільшого орієнтовні та залежать від конкретного соціуму й не мають досить чітко окреслених правил, так само й немає визначеного покарання за їх недотримання, на відміну від законодавчих вимог, порушення яких передбачає відповідні санкції. Потенційні моральні мотиви, що зумовлюють поведінку людини, можуть уособлюватися в її моральних цінностях. Таким чином, моральна поведінка особистості та дотримання нею норм моралі передусім залежить від її власних моральних переконань, моральної мотивації, рефлексії та обов'язковості (Шайгородський, 2007).

Вітчизняна вчена І. Булах висвітлювала, що молода людина, засвоюючи нові соціальні позиції, структурує власне свідоме ставлення до себе як до дорослого та, зрештою, особистісно зростає. Водночас, останнє тісно переплітається з моральним зростанням, передумовою якого є становлення моральної самосвідомості особистості, образу її морального «Я». Коли юнаки та юнки неодноразово втілюють власні моральні цінності у вчинках, тоді вони стають їхніми стійкими особистісними якостями. Важливим механізмом моральної самосвідомості особистості є моральна саморегуляція, що виконує роль засобу гармонізації життєдіяльності, гуманізації міжособистісних взаємин і реалізації моральних норм (Булах, 2010).

Вітчизняний психолог А. Донцов наголошував на тому, що сутність моральності передбачає здійснення саморегуляції поведінки особистості, проте дії людини, що не зумовлюються внутрішніми моральними мотивами, не можуть вважатися моральними. Таким чином, внутрішні корисні, егоцентричні мотиви особистості можуть спонукати її до порушення моральних норм, абстрагуючись від морального наповнення. Окрім того, моральна мотивація людини тісно пов'язана з її моральними цінностями, а недостатня зорієнтованість на систему моральних цінностей, як провідних, сприяє суто корисливій вмотивованості (Донцов, 2012).

Е. Попович, досліджуючи психологічні умови морального розвитку юнацтва, вказувала, що мотиви виконують роль єдиної ланки між моральними вимогами й нормами та внутрішнім світом людини, втілюючись у її вчинках (Попович, 2018).

Сучасна дослідниця Т. Некіз підкреслювала, що моральні мотиви молодих людей тісно пов'язані з почуттям справедливості, а моральний вибір особистості юнацького віку обумовлюється внутрішніми засадами рівності, солідарності, відповідальності (Некіз, 2023). Саме такі якості мотивують багатьох юнок і юнаків займатися волонтерською діяльністю.

Н. Вайнілович вказувала, що на мотивацію людини стати волонтером впливають як внутрішні чинники, так і зовнішні. До внутрішніх чинників належать психологічні властивості особистості, її якості, зокрема, моральні. Зовнішні чинники – це вплив оточення на людину з боку родини, групи та суспільства загалом. До альтруїстичних мотивів бути волонтером, на думку вченої, можна віднести такі прагнення: надавати безоплатну допомогу, приносити користь громаді, виявляти власну моральну обов'язковість та солідарність, докладати свій внесок у процвітання країни, відчувати моральне задоволення тощо (Вайнілович, 2012).

Як зазначала З. Бондаренко, волонтерство сприяє формуванню особистісних і професійних якостей у студентів-волонтерів, засвоєнню ними нових навичок та вдосконаленню вмінь. Волонтерська діяльність зумовлює розвиток таких особистісних якостей, як-от: доброзичливість, толерантність, емпатійність, комунікабельність, соціальна активність та ініціативність. Зазначені якості є особливо важливими для студентів соціономічних професій, зокрема, психологів, соціальних педагогів, соціальних працівників та ін. Вчена наголошувала, що за допомогою підготовки добровольців юнацького віку до волонтерської діяльності та їх подальшої участі в ній відбувається сприяння їх особистісному зростанню, формуванню гуманістичних цінностей, соціалізації, зануренню юнаків і юнок до традицій милосердя, а також це надає можливості для самореалізації молодих людей у різних умовах життя (Бондаренко, 2007).

Волонтерська група постає середовищем для особистісного зростання та саморозвитку юнаків і юнок, які залучені до неї; взаємодіючи в ній у особистості юнацького віку відбувається становлення моральності, гуманності, духовності, культурності. Окрім того, волонтерство надає добровольцям можливості для самореалізації, здійснення передачі власного життєвого досвіду, а також здобуття нового (Бондаренко, 2008).

Т. Лях підкреслювала, що коли людина стає членом певної волонтерської групи та має намір у ній залишатися, то починає розділяти її цінності й мотиви (Лях, 2011). Таким чином, здійснюється вплив згуртованої групи волонтерів на окрему особистість, що може посприяти формуванню та закріпленню її моральних цінностей і, зрештою, розвитку моральної мотивації.

Т. Лях та О. Хижняк додали, що молодіжні волонтерські групи відіграють особливо важливу роль у здійсненні профілактики психологічної, соціальної та культурної дезадаптації. Юні волонтери часто залучаються до волонтерської діяльності, що націлена на пропаганду здорового способу життя та попередження негативних соціальних явищ. Все це також позитивно впливає на моральний розвиток як волонтерів, так і тих, на кого спрямована згадана діяльність (Лях & Хижняк, 2012).

Е. Балашов висвітлював питання волонтерської діяльності як засобу самореалізації молодих людей. Вчений наголосив на тому, що волонтерство створює можливості для юнаків і юнок реалізувати себе шляхом надання безкорисливої допомоги. Завдяки такій благодійній праці та включеності до суспільно корисної діяльності особистість юнацького віку набуває сенсожиттєвих орієнтирів, що так необхідні молодому поколінню. Юнацький вік – це період активного пошуку себе, формування власного світогляду та побудови планів на майбутнє. Таким чином, період юності є сенситивним для спонукання молодих волонтерів до здійснення

особистісної рефлексії, актуалізуючи такі властивості, як-от: громадська активність, ініціативність, відповідальність, рішучість, самостійність, впевненість. Залучення юних добровольців до волонтерської діяльності спонукає їх до самопізнання, оцінки власних дій, самоосвіти та самовиховання, що, зрештою, може призвести до особистісного зростання, зокрема, морального. Окрім того, за допомогою волонтерства молода людина може виявляти такі якості, як: справедливість, солідарність, чесність, емпатійність, гуманність, патріотизм і принциповість. Отже, формування організованої мотиваційно-ціннісної системи волонтера юнацького віку в процесі волонтерської діяльності сприяє набуттю ним власної ідентичності, саморозвитку та самореалізації (Балашов, 2013).

Н. Корчакова розглядала волонтерську діяльність студентів як вияв їх національної та просоціальної зрілості. Вчена наголосила, що волонтерство є різновидом альтруїстичної активності особистості. Сформованість таких тенденцій у молодих людей зумовлює не тільки когнітивне розуміння тих чи інших ситуацій, де необхідно допомагати, а й внутрішнє бажання надавати допомогу та підтримку тим, хто цього потребує. Таким чином, залучення юнацтва до волонтерської діяльності сприяє розвитку їхньої національної самосвідомості та ідентичності й, зрештою, набуттю ними особистісної зрілості (Корчакова, 2022).

В. Павелків наголошував, що волонтерство виступає важливим чинником особистісного розвитку молодих людей. Добродійна діяльність формує в юнаків і юнок такі якості, як-от: відповідальність, ініціативність, комунікабельність. За допомогою та в процесі вирішення завдань добродійного спрямування юнацтво здобуває можливість розвитку власної емпатійності, ключового компонента соціальної зрілості. Волонтерська діяльність мотивує молодих добровольців відчувати себе важливими та цінними членами суспільства, що зі свого боку позитивно впливає на їхню соціальну ідентифікацію. На цій основі волонтерство виступає не просто безоплатним наданням допомоги, а стає інструментом особистісного, зокрема, морального розвитку особистості юнацького віку. Окрім того, волонтерський осередок сприяє самовираженню та самопізнанню молоді, створюючи простір для осмислення й втілення власних цінностей і переконань. Вчений підкреслив, що цінності волонтерських груп, зокрема, принциповість, відкритість, солідарність, справедливість і відповідальність, стають моральним орієнтиром для її членів (Павелків, 2024).

Отже, можна підсумувати, що волонтерська діяльність виступає майданчиком для морального розвитку й становлення в юнацькому віці, сприяє набуттю зрілості, надає можливості для самоздійснення та самореалізації. Волонтерство позитивно впливає на закріплення моральних цінностей особистості, адже надає можливості не лише для одноразового вияву альтруїстичних тенденцій, а й створює осередок постійного підтримання таких прагнень.

Згідно з результатами дослідження «Вплив війни на молодь України», проведеного громадською організацією «Аналітичний центр Cedos» і дослідницькою агенцією Info Sapiens, за ініціативи та підтримки Представництва Фонду ООН в галузі народонаселення в Україні, Програми розвитку ООН в Україні та Міністерства молоді та спорту України після початку повномасштабного російського вторгнення кількість молодих людей, що почали займатися волонтерством, значно зросла. Опитані дослідниками волонтери юнацького віку найчастіше займаються організацією та збором коштів для військових, гуманітарної допомоги для ВПО, а також долучаються шляхом надання фізичної допомоги на місцях (Волосевич, Когут, Жерьобкіна& Назаренко, 2023).

За результатами нашої дослідної діяльності з волонтерами юнацького віку, а саме проведення бесід, відкритих анкет, опитування та наукового, структурованого, включеного спостереження було виявлено, що волонтерство позитивно вплинуло на життя молодих людей. Добровольці зазначають, що участь у такій діяльності надає їм відчуття причетності, залученості до справ країни. Юнаки та юнки наголошують, що попри свій вік, вони прагнуть бути корисними, допомагати, а волонтерство надає простір для вияву власної емпатійності, моральної обов'язковості, справедливості тощо.

Нами було проведено опитування щодо виявлення психологічних чинників моральної мотивації волонтерської діяльності, участь у якому взяли 66 волонтерів юнацького віку (18-23 р.). Респондентами стали студенти-волонтери ЗВО м. Києва, зокрема, Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Національного університету біоресурсів і природокористування України.

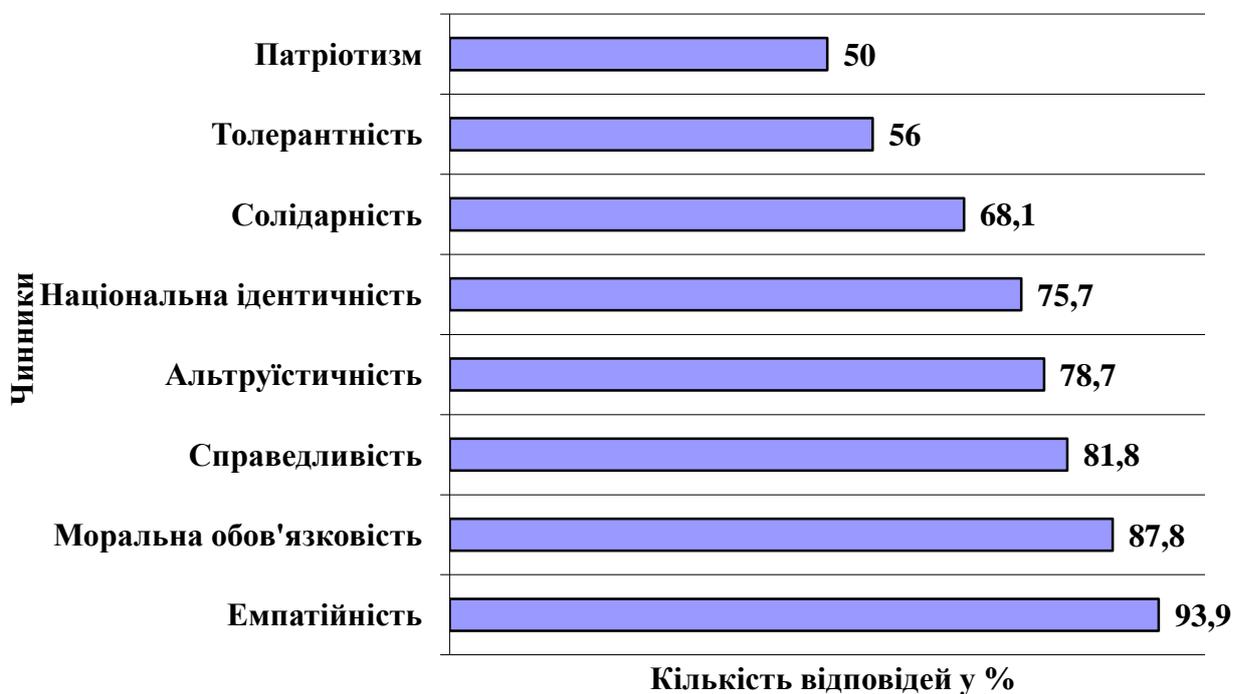


Рис. 1. Особистісні цінності як чинники моральної мотивації волонтерської діяльності в юнацькому віці

Результати опитування продемонстрували, що серед запропонованих моральних цінностей (див. рис. 1), що спричинюють досліджуваних займатися волонтерством, вони особливо виокремили *емпатійність* (93,9%). Респонденти наголосили, що саме завдяки власній емпатійності, сенситивності та співпереживанню вони прагнуть поліпшити ситуацію, адже проживають емоції тих, хто потребує допомоги. Значна частина опитаних добровольців (87,8%) підкреслила значущість *моральної обов'язковості* для виникнення внутрішньої спонуки надавати безкорисливу допомогу. Юнаки та юнки запевнили, що мають внутрішній моральний обов'язок перед собою, суспільством і країною загалом. Моральна обов'язковість спонукає волонтерів втілювати свої моральні уявлення про те, як вони мають чинити, й реалізовувати власні життєві цінності у відповідній діяльності.

Більшість опитаних (81,8%) визначили *справедливість* як дуже вагомий чинник моральної мотивації волонтерської діяльності. Добровольці юнацького віку з обуренням акцентували увагу на випадках несправедливості як у ситуаціях повсякденного життя, так і на міжнародному рівні. Бажання встановлення справедливості посилює вмотивованість молодих людей долучатися до громадських ініціатив, зокрема, волонтерських.

Доволі велика частина респондентів (78,7%) указала на *альтруїстичність* як моральну спонуку займатися доброчинністю. Щире безкорисливе бажання юнаків і юнок безоплатно допомагати виступає «потужним імпульсом» не тільки одноразово виявити милосердя, а й підтримувати вмотивованість продовжувати займатися волонтерством.

Більшість опитаних юнок і юнаків (75,7%) відзначили важливість *національної ідентичності*, що сприяє виникненню почуття єдності та братерства, підсилюючи мотивацію допомагати співвітчизникам. Більше половини респондентів (68,1%) загострили увагу на *солідарності*, що тісно переплітається з ідеями співучасті та єдності в суспільстві. Частина молодих людей (56%) підкреслила важливість *толерантності*, наголосивши необхідності власної гнучкості для виконання різноманітних волонтерських місій. Половина опитаних (50%) указала на *патріотизм* як вагому спонуку займатися волонтерством. Молоді люди прокоментували, що не можуть залишатися осторонь, коли Батьківщина потребує допомоги.

Отже, отримані результати підтвердили те, що саме моральні цінності детермінують процес розвитку моральної мотивації волонтерської діяльності особистості юнацького віку.

Висновки

Таким чином, можна підсумувати, що стійкі моральні мотиви особистості юнацького віку, трансформуючись у процесі морального становлення в моральні цінності, виступають психологічними чинниками моральної мотивації та спонукають молодих людей займатися волонтерством. При цьому, волонтерська діяльність постає осередком для реалізації і розвитку моральної мотивації юнаків і юнок.

Результати проведеного дослідження показали, що психологічними чинниками, які мотивують молодих людей долучатися до волонтерства, є такі: емпатійність, моральна обов'язковість, справедливість, альтруїстичність, національна ідентичність, солідарність, толерантність і патріотизм.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні психологічних механізмів моральної мотивації волонтерської діяльності та специфіки її розвитку в юнацькому віці в умовах кризової ситуації.

Література

1. Балашов, Е.М. (2013). Психологічна структура волонтерської діяльності як засобу самореалізації студентів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Психологія і педагогіка*, 24, 12-16. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2013_24_5
2. Бех, І.Д. (2015). *Вибрані наукові праці. Виховання особистості*. (Т. 2) Чернівці : Букрек.
3. Бондаренко, З.П. (2007). Модель організації волонтерської роботи в умовах вищого навчального закладу. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*, 4, 50-58. Режим доступу: https://www.libr.dp.ua/text/sosped_2007_4.pdf#page=48
4. Бондаренко, З.П. (2008). Волонтерська робота у вищому навчальному закладі. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки: теорія та практика*, 1, 25-30. Режим доступу: <http://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/1864>

5. Булах, І.С. (2010). Психологічні механізми особистісного зростання підлітків. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*, 8, 104-115. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2010-8.%p>
6. Вайнілович, Н.А. (2012). Чинники формування мотивації людини до здійснення волонтерської діяльності. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право*, 2, 53-59. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2012.2\(14\).121311](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2012.2(14).121311)
7. Волосевич, І., Когут, І., Жерьобкіна, Т., & Назаренко Ю. (2023). *Вплив війни на молодь в Україні*. Режим доступу: <https://ukraine.unfpa.org/uk/state%20of%20youth%20survey>
8. Донцов, А.В. (2012). Соціальна зумовленість формування моральної мотивації поведінки майбутніх учителів. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 28(2), 66-71. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzkr_2012_28\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzkr_2012_28(2)_11).
9. Корчакова, Н.В. (2022). Волонтерська діяльність студентів як прояв їх національної та просоціальної зрілості. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теорія і практика підготовки конкурентоспроможного фахівця як вектор освітніх парадигм» (м. Тернопіль, 29-30 вересня, 2022 р.)*, (с. 136–139). Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/27072>
10. Лях, Т.Л. (2008). Вимоги до особистісно-моральних якостей потенційних волонтерів з числа студентів. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Роль педагогічної етики у професійній підготовці сучасного вчителя» (м. Київ, 15–16 травня, 2008 р.)*, (с. 133–136). Київ : КМПУ ім. Б.Д. Грінченка. Режим доступу: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1241>
11. Лях, Т.Л. (2011). Види мотивації до волонтерської діяльності. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*, 2 (15), 37-41. Режим доступу: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1209>
12. Лях, Т.Л., & Хижняк, О.В. (2012). *Участь молоді у волонтерстві як важлива складова суспільної активності. Участь молоді в суспільному житті: досвід, можливості, бар'єри : щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України, кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2011 року)*, 77–83. Режим доступу: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1212>
13. Некіз, Т.А. (2023). Психологічні детермінанти морального вибору в юнацькому віці. (Дис. д-ра філософії у галузі психології). Київ. Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/43425>
14. Павелків, В.Р. (2024). Психологічний вплив волонтерської діяльності на особистісний розвиток молоді. *Психологія: реальність і перспективи. Збірник наукових праць РДГУ*, 23, 148-156. https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi23.414
15. Павлик, Н.В. (2006). Ціннісна детермінація морального становлення особистості в юнацькому віці. (Дис. канд. психол. наук). Київ.
16. Попович, Е.М. (2018). Психологічні умови морального розвитку учнів професійно-технічних навчальних закладів. (Дис. канд. психол. наук). Київ. Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/40607>
17. Шайгородський, Ю. (2007). Суспільна мораль як система цінностей. *Правові засади захисту особистісних цінностей та суспільної моралі: збірник нормативних актів України*, 5–20. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/77241839.pdf>
18. Freud, S. (1923). The Ego and the Id. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, XIX (1923–1925). *The Ego and the Id and Other Works*, 1–66. Режим доступу: https://www.sas.upenn.edu/~cavitch/pdf-library/Freud_SE_Ego_Id_complete.pdf
19. Kim, M. (2013). Handbook of Moral Motivation: Theories, Models, Applications. *Australian Journal of Teacher Education*, 39(1). <https://doi.org/10.14221/ajte.2014v39n1.8>
20. Schopenhauer, A. (1903). The Basis of Morality. [Full text online at the Internet Archive](https://www.archive.org/details/basisofmorality00schop). (A.B. Bullock, Trans.). London : Swan Sonnenschein.

References

1. Balashov, E.M. (2013). Psykhologichna struktura volonterskoi diialnosti yak zasobu samorealizatsii studentiv [Psychological structure of volunteering as a means of students' self-realisation]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Psykhologhiia i pedahohika – Scientific Notes of the National University of Ostroh Academy. Psychology and Pedagogy*, 24, 12-16. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2013_24_5 [in Ukrainian].
2. Bekh, I.D. (2015). *Vybrani naukovi pratsi. Vychovannia osobystosti [Selected scientific works. Education of personality]*. (Vol. 2) Chernivtsi : Bukrek [in Ukrainian].
3. Bondarenko, Z.P. (2007). Model orhanizatsii volonterskoi roboty v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu [The model of organisation of volunteer work in the conditions of a higher educational institution]. *Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka – Social pedagogy: theory and practice*, 4, 50-58. Retrieved from https://www.libr.dp.ua/text/sosped_2007_4.pdf#page=48 [in Ukrainian].
4. Bondarenko, Z.P. (2008). Volonterska robota u vyshchomu navchalnomu zakladi [Volunteer work in a higher education institution]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Pedahohichni nauky: teoriia ta praktyka – Bulletin of Zaporizhzhia National University. Pedagogical Sciences: Theory and Practice*, 1, 25-30. Retrieved from <http://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/1864> [in Ukrainian].
5. Bulakh, I.S. (2010). Psykhologichni mekhanizmy osobystisnoho zrostannia pidlitkiv [Psychological mechanisms of personal growth of adolescents]. *Zbirnyk naukovykh prats «Problemy suchasnoi psykhologii» – Collection of scientific works «Problems of modern psychology»*, 8, 104-115. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2010-8.%p> [in Ukrainian].
6. Vainilovych, N.A. (2012). Chynnyky formuvannia motyvatsii liudyny do zdiisnennia volonterskoi diialnosti [Factors of formation of human motivation to carry out volunteer activity]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut». Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo - Bulletin of the National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute». Political science. Sociology. Law*, 2, 53-59. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2012.2\(14\).121311](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2012.2(14).121311) [in Ukrainian].
7. Volosevych, I., Kohut, I., Zherobkina, T., & Nazarenko Yu. (2023). *Vplyv viiny na molod v Ukraini [The impact of war on young people in Ukraine]*. Retrieved from <https://ukraine.unfpa.org/uk/state%20of%20youth%20survey> [in Ukrainian].
8. Dontsov, A.V. (2012). Sotsialna zumovlenist formuvannia moralnoi motyvatsii povedinky maibutnikh uchyteliv [Social determination of the formation of moral motivation of future teachers' behaviour]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky – Scientific Notes of the Department of Pedagogy*, 28(2), 66-71. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzkp_2012_28\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzkp_2012_28(2)_11) [in Ukrainian].
9. Korchakova, N.V. (2022). Volonterska diialnist studentiv yak proiav yikh natsionalnoi ta prosotsialnoi zrilosti [Volunteer activity of students as a manifestation of their national and prosocial maturity]. Proceedings from TPTCSVEP '22: *Materialy Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii «Teoriia i praktyka pidhotovky konkurentospromozhnoho fakhivtsia yak vektor osvitnikh paradyhm» – Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Training a Competitive Specialist as a Vector of Educational Paradigms» (Ternopil, 29-30 September, 2022)*, (pp.136-139). Ternopil : Ternopilskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Hnatiuka. Retrieved from <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/27072> [in Ukrainian].
10. Liakh, T.L. (2008). Vymohy do osobystisno-moralnykh yakosti potentsiinykh volonteriv z chysla studentiv [Requirements to the personal and moral qualities of potential student volunteers]. Proceedings from RPEPTMT '08 *Vseukrainska naukovopraktychna konferentsiia «Rol pedahohichnoi etyky u profesiinii pidhotovtsi suchasnoho vchytelia» – A ll-Ukrainian Scientific and Practical Conference «The Role of Pedagogical Ethics in the Professional Training*

- of *Modern Teachers*» (Kyiv, 15-16 May, 2008), (pp. 133-136). Kyiv : KMPU im. B.D. Hrinchenka. Retrieved from <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1241> [in Ukrainian].
11. Liakh, T.L. (2011). Vydy motyvatsii do volonterskoi diialnosti [Types of motivation for volunteering]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Pedagogichni nauky – Bulletin of Zaporizhzhia National University. Pedagogical Sciences*, 2(15), 37-41. Retrieved from <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1209> [in Ukrainian].
 12. Liakh, T.L., & Khyzhniak, O.V. (2012). Uchast molodi u volonterstvi yak vazhlyva skladova suspilnoi aktyvnosti [Youth participation in volunteering as an important component of social activity]. *Uchast molodi v suspilnomu zhytti: dosvid, mozhylyvosti, bariery : shchorichna dopovid Prezydentu Ukrainy, Verkhovnii Radi Ukrainy, kabinetu Ministriv Ukrainy pro stanovyshe molodi v Ukraini (za pidsumkamy 2011) – Participation of youth in public life: experience, opportunities, barriers: annual report to the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine on the situation of youth in Ukraine (based on the results of 2011)*, 77-83. Retrieved from <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1212> [in Ukrainian].
 13. Nekiz, T.A. (2023). Psykholohichni determinanty moralnoho vyboru v yunatskomu vitsi [Psychological Determinants of Moral Choice in Adolescence]. *Doctor's thesis*. Kyiv. Retrieved from <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/43425> [in Ukrainian].
 14. Pavelkiv, V.R. (2024). Psykholohichniy vplyv volonterskoi diialnosti na osobystisnyi rozvytok molodi [Psychological impact of volunteering on the personal development of youth]. *Psykhologiiia: realnist i perspektyvy. Zbirnyk naukovykh prats RDHU – Psychology: reality and prospects. Collection of scientific works of RSU*, 23, 148-156. https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi23.414 [in Ukrainian].
 15. Pavlyk, N.V. (2006). Tsinnisna determinatsiia moralnoho stanovlennia osobystosti v yunatskomu vitsi [Value Determination of Moral Formation of Personality in Adolescence]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
 16. Popovych, E.M. (2018). Psykholohichni umovy moralnoho rozvytku uchniv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv [Psychological conditions of moral development of students of vocational educational institutions]. *Candidate's thesis*. Kyiv. Retrieved from <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/40607> [in Ukrainian].
 17. Shaihorodskyi, Yu. (2007). Suspilna moral yak systema tsinnostei. In *Pravovi zasady zakhystu osobystisnykh tsinnostei ta suspilnoi morali: zbirnyk normatyvnykh aktiv Ukrainy – Public morality as a system of values* (pp. 5–20). Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/77241839.pdf> [in Ukrainian].
 18. Freud, S. (1923). The Ego and the Id. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, XIX (1923–1925). *The Ego and the Id and Other Works*, 1–66. Режим доступу: https://www.sas.upenn.edu/~cavitch/pdf-library/Freud_SE_Ego_Id_complete.pdf
 19. Kim, M. (2013). Handbook of Moral Motivation: Theories, Models, Applications. *Australian Journal of Teacher Education*, 39(1). <https://doi.org/10.14221/ajte.2014v39n1.8>
 20. Schopenhauer, A. (1903). The Basis of Morality. *Full text online at the Internet Archive*. (A.B. Bullock, Trans.). London : Swan Sonnenschein.

**DEVELOPMENT OF MORAL MOTIVATION OF A YOUTH
PERSONALITY IN THE PROCESS OF VOLUNTEERING**

Iryna Bulakh

Doctor of Psychological Sciences, Professor,

Dean of the Faculty of Psychology

Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine

9, Pyrohov Str., Kyiv, Ukraine, 01601

i.s.bulakh@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-0314-8070>

Sofiia Inkina

Postgraduate Student of the Department of Theoretical and Counseling Psychology

Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine

9, Pyrohov Str., Kyiv, Ukraine, 01601

sofi.inkina.psychologist@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-6908-6291>

Abstract

The article analyses such an important psychological phenomenon as moral motivation of young people to volunteer in the current conditions of military operations in Ukraine. It is precisely adolescence that is a sensitive period for the moral formation of a personality, when its moral position is formed and moral values are crystallized. Volunteering is proved to be a center of self-development of moral values for young men and women. The latter should be embodied in the actions of the individual, since only then they are structured into stable moral qualities. At the same time, the qualities mentioned are synonymous with the moral values of the individual, which strengthens his or her humane motivation for volunteer activities. According to the results of theoretical research, the features of the development of moral motivation were revealed, according to which the specified phenomenon is formed, firstly, when the individual has a certain level of education and has some moral knowledge, on the basis of which moral values are formed; secondly, when there is a personal readiness to act unconditionally and selflessly; thirdly, when there are external (crisis, extreme, difficult) conditions in which the support of other people is important. The analysis of the motives for volunteering among young people, presented in psychological studies by contemporary scholars has shown that they to some extent correlate with the results of our study. Volunteering acts as a manifestation of a young person's prosocial maturity, their national and moral self-awareness. At the same time, volunteering motivates young people to feel like valuable members of their country when it is in danger. These are precisely such moral factors of young men and women as a sense of justice, solidarity, empathy, altruism, obligation, patriotism, tolerance and national identity that encourage them to volunteer and increase the potential for moral growth. In general, in the process of volunteering, a motivational and value system of volunteers is formed that inspires them to provide selfless assistance to those people who need it.

Keywords: moral motivation, volunteering, moral values, youth, empathy, altruism.

Подано 09.04.2025

Рекомендовано до друку 21.04.2025